

พระวิปัสสนาจารย์กับบทบาทผู้นำในการสอนพระกัมมัฏฐานในไทย*
PHRA VIPASSANACHAN AND HIS LEADERSHIP ROLE IN TEACHING
BUDDHIST MEDITATION IN THAILAND

พระสมุห์ธณัฐพล ธมมสโร (ผลาเลิศ)

Phrasamu Thanatphon Dhammasaro (Phalaloed)

วัดท่าเรือ

Tharue Temple

Corresponding Author E-mail: juymanstory@gmail.com

บทคัดย่อ

พระวิปัสสนาจารย์ หมายถึง อาจารย์ผู้แนะนำคำสอนในเรื่องของกรรมฐานที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก มีการนำมหาสติปัฏฐาน 4 (กาย เวทนา จิต ธรรม) มาใช้เป็นหลักในการสอน และพระวิปัสสนาจารย์มีบทบาทดังนี้ 1) บทบาทพระวิปัสสนาจารย์ในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษา 2) บทบาทพระวิปัสสนาจารย์ในฐานะเป็นผู้พัฒนาตนเอง และการพัฒนาศักยภาพของพระวิปัสสนาจารย์เชื่อมโยงกับการจัดการพัฒนาศักยภาพตนให้ยกระดับเพื่อสอนบุคคลอื่นและนำทางไปสู่ความเป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่พึงประสงค์ จำเป็นต้องคุณลักษณะตามปาปนิกรธรรม 3 ได้แก่ 1) จักขุมา มีตาดี หรือ วิสัยทัศน์ดี พระวิปัสสนาจารย์ จำเป็นต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์กล่าวคือมีตาดี คือ มีความรู้ที่ดี มีคุณธรรมที่พึงประสงค์และประกอบด้วยความเป็นผู้นำในเรื่องของการนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาอธิบาย 2) วิธูโร เข้าใจผู้คนที่เข้ามาศึกษาและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนกัมมัฏฐาน พระวิปัสสนาจารย์จำเป็นต้องมองการณ์ไกลถึงอุดมการณ์ของการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าได้วางนโยบายไว้ 3) นิสสยสัมปันโน มีอภัยอาศัยที่ดี รู้เขารู้เรา พระวิปัสสนาจารย์ วิเคราะห์อภัยอาศัยของผู้ฟังหรือลูกศิษย์ให้ออกและสอดแทรกธรรมะไปตามหลักของการปฏิบัติ

คำสำคัญ: พระวิปัสสนาจารย์; บทบาทผู้นำ; พระกัมมัฏฐาน

Abstract

Phra Vipassanachan means a teacher who introduces the teachings about insight meditation that appears in the Tripitaka. The 4 Maha Satipatthana (body, feeling, mind, and Dharma) were used as the main teaching. and Vipassana teachers have the following roles: 1) The role of Vipassanacharya as a mentor 2) The role of Vipassana Master as a self-developer and the potential development of Vipassana masters is linked to managing one's potential to raise the level in order to teach others and lead the way to becoming a desirable Vipassana Master. It is necessary to have 3 attributes according to the PapanikaDharma, namely 1) Cakkhuma, shrewd, good eyesight or good vision. It must consist of desirable characteristics, that is, having good eyesight, that is, having good knowledge. having desirable virtues and consisting of leadership in explaining the Buddha's teachings; 2) Vidhuro; capable of administering business, understanding people who come to learn meditation and being skillful in teaching insight meditation. Vipassana teachers need to look far into the ideology of dissemination of Dhamma practice with the policy that the Buddha laid down. 3) Nissayasampanno Good credit rating, Good-natured, knowing them, knowing us. Analyzing the disposition of listeners or disciples and insert Dharma according to the principles of practice.

Keywords: Phra Wipassanachan; leadership role; Phra Kammatthana

บทนำ

จริงอยู่ว่า คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นคำสอนที่ถูกต้อง ตรงประเด็น สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ถึงกระนั้นการที่จะปฏิบัติได้ตรงได้ถูกต้องและสมควร จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีผู้แนะนำเป็นเบื้องต้นเพราะปัจจุบันในประเทศไทยการที่ประชาชนจะปฏิบัติกรรมฐาน เป็นเรื่องที่ทำได้ยากต้องอาศัยพระวิปัสสนาจารย์ช่วยแนะนำในเบื้องต้นในเรื่องของการปฏิบัติทั้งกาย เวทนา จิต ธรรม ที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงปฏิบัติ ถ้าขาดผู้แนะนำในเบื้องต้นก็อาจจะเบื่อหน่ายหรือละสิ่งที่ปฏิบัติไปก็เป็นไปได้ เพราะฉะนั้นพระวิปัสสนาจารย์ จึงเป็นผู้ที่สำคัญในระดับเบื้องต้นที่จะสอนให้หรืออธิบายให้เข้าใจในเรื่องของกรรมฐาน

พระวิปัสสนาจารย์ หมายถึง อาจารย์ผู้แนะนำคำสอนในเรื่องของกรรมฐานที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก สามารถถ่ายทอดและสืบต่อคำสอนตามแนวสติปัฏฐาน 4 ซึ่งในปัจจุบันด้วยวิปัสสนาจารย์ที่มีรูปแบบที่ชัดเจนก็คือในสถาบันวิปัสสนาธุระ มจร หรือได้รับการอบรมแต่งตั้งโดยกรมการศาสนา แต่ยังไม่ได้อยู่ในกฎหมายเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และยังไม่ปรากฏชัดในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ชัดเจนเป็นเพียงนโยบายที่นำมาปฏิบัติ การให้งบประมาณเพื่อเป็นเงินเดือนยังไม่มีหรือความชัดเจนในเรื่องของหลักการถ่ายทอดยังเป็นเอกเทศไม่มีส่วนรวมที่ชัดเจนอย่างไม่เป็นที่แพร่หลายหรือรู้จักของประชาชนโดยส่วนใหญ่คุณค่าของความเป็นวิปัสสนาจารย์อาจจะทำให้หายไปหรือการสร้างหรือพัฒนาภาวะผู้นำของพระวิปัสสนาจารย์ อาจจะมีน้อยมาก ผู้เขียนจึงสนใจที่จะนำเรื่องของรูปแบบต้นแบบของการสอนพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาเพื่อวิปัสสนาจารย์ให้เป็นที่รู้จัก ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อองค์วิชาการต่อไป

ความหมายพระวิปัสสนาจารย์

พระวิปัสสนาจารย์ คือ พระภิกษุผู้สอนการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยที่พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีคุณสมบัติ

1. ได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับการอบรมโดยผู้บังคับบัญชาระดับจังหวัด
2. ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ จากกรมการศาสนา
3. ผู้เป็นวิปัสสนาจารย์โดยไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมตามระบบ แต่มีการศึกษาปฏิบัติกับครูบาอาจารย์สายกัมมัฏฐานต่าง ๆ

หน้าที่หลักของพระวิปัสสนาจารย์ คือการอธิบายให้ผู้คนรู้จักวิปัสสนากรรมฐานคือการเข้าไปเห็น หรือรู้ ถึงธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต 3 ประการ ได้แก่ 1.อนิจจัง ความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 2.ทุกขัง ความไม่สมหวัง 3.อนัตตา ความไม่มีตัวตนของกายและจิต วิปัสสนากรรมฐานเป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาให้เกิดสติที่จดจ่อ เฉียบคม การพากเพียรกำหนดรู้สภาวะธรรมทางกายและทางจิตที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะในตัวเอง จะก่อให้เกิดปัญญาหยั่งรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต ปัญญาญาณนี้เองที่ช่วยให้เราดำรงชีวิตได้อย่างเป็นอิสระ และข้องเกี่ยวกับโลกรอบตัวได้อย่างยึดมั่นถือมั่นน้อยลง กลัวและสับสนน้อยลง ทั้งยังช่วยให้เราดำเนินชีวิตไปพร้อมกับความคิดที่สุขุมถูกต้อง มีความกรุณา และมีปัญญาเป็นตัวกำกับมากยิ่งขึ้น

พระวิปัสสนาจารย์สอนให้ผู้ปฏิบัติธรรมพร้อมทั้งทางกาย วาจา ใจ ดังนี้

1. ทางกาย ควรสะสางหน้าที่การงานให้เรียบร้อย และไม่ติดต่อกับใครตลอดการปฏิบัติ ระหว่างการปฏิบัติเช่นนี้ ไม่ควรอ่านหรือเขียนบทความใดๆ เพราะจะรบกวนสมาธิ

เป็นอุปสรรคต่อการเกิดปัญญาญาณ ยกเว้นการจดบันทึกเกี่ยวกับธรรมะที่ได้รับ หรือ ประสบการณ์ของสภาวะธรรมที่ได้พบ เพียงสั้นๆ

2.ทางวาจา เมื่อสมาทานกรรมฐานแล้ว ควรงดพูดโดยเด็ดขาด โดยจะพูดกับท่าน วิปัสสนาจารย์เมื่อส่งอารมณ์เท่านั้น การพูดคุยเป็นภัยที่ร้ายแรงที่สุดของการปฏิบัติ กรรมฐาน นอกจากจะรบกวนการเจริญสมาธิของผู้อื่นแล้ว ยังเป็นการตัดทอนการพัฒนา ปัญญา รู้แจ้งของตัวเราเองอีกด้วย

3.ทางใจ ควรตั้งใจไว้ทุกวันว่าจะปฏิบัติอย่างทุ่มเท ไม่ท้อถอย และจะอดทน พากเพียรปฏิบัติอย่างเต็มสติกำลังตลอดเวลา หัวใจสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เราบรรลุเป้าหมาย ในการปฏิบัติ คือ วิปัสสนาจารย์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ แดกฉานในปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิบัติเวร สามารถถ่ายทอดธรรมะที่ยากให้เข้าใจได้ง่าย

พระวิปัสสนาจารย์ที่เชี่ยวชาญจะมีเทคนิคในการสอบอารมณ์ มีความละเอียดคม จับ สภาวะของผู้ฝึกได้แม่นยำ และช่วยแก้ไขแต่งอินทรีย์ให้เราได้อย่างถูกต้องตรงตามสภาวะที่ เป็นจริงในขณะนั้น ประหนึ่งบอกทางให้แก่ผู้ที่หลงทาง (พลังจิต, 2565)

การปฏิบัติธรรม 5 สายใหญ่ในประเทศไทย ประกอบด้วย 1.สายพุทโธ มีรูปแบบ การสอนตามแนวทางคำสอนของหลวงปู่มั่น ฐิริทตโต 2.สายอานาปานสติ มีรูปแบบการ สอนตามแนวทางคำสอนของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) 3.สายอิริยาปถพพะ หรือ ยุบหนอพองหนอ มีรูปแบบการสอนตามแนวทางคำสอนของมีพระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) 4.สายแนวปฏิบัติ มี รูป-นาม เปนอารมณ์ มีรูปแบบการสอนตามแนวทาง คำสอนอาจารย์แนบ มหานีรานนท์ 5.สายสัมมาอะระหัง มีรูปแบบการสอนตามแนวทางคำ สอนของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร)

ในแต่ละสายมีรูปแบบการสอนที่แตกต่างกันก็จริง เช่น พระกัมมัฏฐานสายพุทโธ ก็ คืออานาปานัสสติกัมมัฏฐานนั่นเอง แต่พระเถระจารย์ของไทยได้นำเอาพุทธคุณซึ่งเป็น กัมมัฏฐานอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า "พุทธานุสสติ" มาประกอบกับอานาปานัสสติเพื่อให้จิตเป็น สมာธินง่ายขึ้น เมื่อปฏิบัติเห็นผลด้วยตนเองแล้วจึงได้นำมาสอนศิษยานุศิษย์ให้ได้ผลดีเป็น ลำดับสืบมา และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายมาจนทุกวันนี้ จะเน้นในเรื่องของการพิจารณาลม หายใจเข้า – ออกโดยมีการบริกรรมว่า พุทโธ เป็นต้น, แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ การนำมหาสติ ปุญฐาน 4 มาใช้เป็นหลักในการสอน คือ สติปัฏฐาน 4 (ที่ตั้งของสติ, การตั้งสติกำหนด พิจารณาสິงทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง) ประกอบด้วย

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดพิจารณากาย
2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดพิจารณาเวทนา ความรู้สึกที่เกิดขึ้น
3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การกำหนดพิจารณาจิตในจิต

4. ธรรมนูญปีสวดมนต์ปฏิญาณ การกำหนดพิจารณาธรรมในธรรม (ที่.ม. 10/273-300/325-351)

ในส่วนของมหาเถรสมาคมคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีรูปแบบการสร้างพระวิปัสณาจารย์ซึ่งเรียกว่า สถาบันวิปัสณาธุระ ประวัติความเป็นมาของสถาบันวิปัสณาธุระสถาบันวิปัสณาธุระ เกิดขึ้นโดยดำริของ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ท่านเป็นบุคคลแรกที่นำการปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานตามแนวสติปฏิญาณ 4 (หรือแบบพองหนอ-ยุบหนอ) จากพม่ามาเผยแพร่ในประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2495 ขณะที่ดำรงสมณะศักดิ์ที่พระพิมลธรรม (อาจ อาสภ) ได้ส่ง พระธรรมธีรราชฆานูนิ (โชดก ญาณสิทธิ) ขณะเป็น พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9 ไปศึกษาวิปัสณากรรมฐานสายของมหาเถรสมาคม ที่สำนักศาสนศึกษา ประเทศพม่าเป็นเวลา 1 ปี แล้วนำกลับมาสอนพร้อมทั้งพระพม่า 2 รูป คือ พระภิกษุทันตะ อาสภเถระ ปธานกัมมัญญานาจริยะ และพระอินทวังสเถระ กัมมัญญานาจริยะ โดยเปิดสอนครั้งแรกที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในปี พ.ศ. 2496 จากนั้นจึงขยายไปเปิดสอนที่สาขาอื่น ทั่วราชอาณาจักร มีการตั้งกองการวิปัสณาธุระที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ต่อมาในปี พ.ศ.2524 ได้ถูกยกสถานะเป็นสถาบันวิปัสณาธุระ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้เผยแพร่การปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานแบบพองหนอ-ยุบหนอ ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ ณ ส่วนธรรมวิจย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2540 เมื่อรัฐสภาได้ตราพระราชบัญญัติ จัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฯ ได้มีคำสั่งแบ่งส่วนงานภายในมหาวิทยาลัย จึงได้กำหนดให้เป็นฝ่ายวิปัสณาธุระ สังกัดส่วนธรรมนิเทศ มีภาระงานบริการอบรมปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานแก่นิสิตบุคคลากร และประชาชนทั่วไป ต่อมามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีประกาศ เรื่อง การแบ่งส่วนงาน พ.ศ.2556 และเรื่อง ภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนงานภายในมหาวิทยาลัย (สถาบันวิปัสณาธุระ มจร, 2565) หรือที่ตัวอย่างที่เคยจัดอบรมก็คือ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จ.ราชบุรี ซึ่งมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อให้พระภิกษุผู้เข้ารับการอบรม ได้รับการนิเทศและฝึกปฏิบัติ
2. เพื่อให้พระภิกษุผู้เข้ารับการอบรม เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ ในวิธีการปฏิบัติสมณะ-วิปัสณาตามแนวสติปฏิญาณ 4 สามารถปฏิบัติเองและอบรมสั่งสอนผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

3. เพื่อให้พระภิกษุผู้เข้ารับการอบรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่เพิ่มพูนความเคารพศรัทธา เป็นผู้นำของชุมชนในด้านการปฏิบัติธรรม อันเป็นการอนุเคราะห์ประชาชนตามพุทธประสงค์

4. เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีในคณะพระภิกษุผู้เข้ารับการอบรม และพระสังฆาธิการผู้ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ ถวายการอุปถัมภ์บำรุง

5. เพื่อศึกษาวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ที่มีประสิทธิภาพ และจัดทำเป็นหลักสูตรมาตรฐาน สำหรับใช้อบรมรุ่นต่อ ๆ ไป

สรุปได้ว่า พระวิปัสสนาจารย์ หมายถึง ผู้สอนกรรมฐานในประเทศไทยซึ่งเป็นหลักคำสอนทางพุทธศาสนาแบ่งเป็นภาคทฤษฎีหรือเรียกว่าปริยัติและภาคการปฏิบัติ นำเข้าไปสู่การเข้าถึงธรรมได้อย่างแท้จริง แต่ว่า รูปแบบการสอนมีความแตกต่างกันออกไปซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 5 อย่างตามที่ได้รวบรวมไว้และพระวิปัสสนาจารย์ในประเทศไทยของเราเป็นผู้นำในเรื่องของการสอนกรรมฐานให้แก่พระภิกษุสามเณรหรือประชาชนทั่วไปมีบทบาทในการนำผู้คนไปสู่คุณงามความดีสรุปได้ในส่วนนี้ว่าพระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้สอนกรรมฐานนอกจากสอนแล้วยังต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างเป็นอย่างดีให้ลูกศิษย์ได้เจริญรอยตาม เพราะจุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าก็คือให้เน้นประโยชน์ตน ทำประโยชน์คนอื่นและสร้างประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน รูปแบบในการสอนการปฏิบัติธรรมในประเทศไทยในส่วนของเถรวาทจะเน้นในเรื่องของสติปัญญา 4 เป็นเรื่องของกายเวทนาจิตธรรมและบทบาทของพระวิปัสสนาจารย์ยังไม่ค่อยชัดเจนเท่าที่ควรเป็นเพียงการจัดเอกเทศในแต่ละวัด แต่ละพื้นที่หรือในแต่ละสำนักที่มีความโดดเด่นในเรื่องของสายการปฏิบัติ นั้น ๆ มีลูกศิษย์ที่ศรัทธาเลื่อมใสจึงสามารถที่จะเข้าไปปฏิบัติในสายนั้น ๆ แต่รูปแบบที่เป็นการอบรมเป็นการคัดสรรหรือนำไปสู่การบรรจุเพื่อมีค่าตอบแทนรองรับนั้นยังไม่มี เป็นเพียงแค่การจัดปฏิบัติธรรมเอกเทศในแต่ละวัดเป็นการเผยแพร่เชิงตั้งรับมากกว่าเชิงรุก

พระวิปัสสนาจารย์กับบทบาทผู้นำในการสอนพระกัมมัฏฐานในไทย

1. บทบาทพระวิปัสสนาจารย์ในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษา

พระวิปัสสนาจารย์มีบทบาทในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้คำแนะนำที่ดีและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมตรงตามสภาวะธรรม พระวิปัสสนาจารย์จึงต้องเป็นผู้ให้การปรึกษาแบบมีความเป็นกัลยาณมิตร คอยสังเกต ควบคุม ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ และแนะนำฝึกหัดทั้งระหว่างการปฏิบัติหรือขณะมาเล่าประสบการณ์การปฏิบัติในช่วงการสอบอารมณ์ อีกทั้งยังต้องมีความรู้ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ คือ เคยได้รับผลจากการปฏิบัติ หรือเคยถูกอาจารย์แนะนำและให้การปรึกษามาก่อน จึงจะสามารถนำประสบการณ์นั้นมาถ่ายทอดแก่ผู้ปฏิบัติธรรมหรือขอคำปรึกษากับตนได้ ดังนั้น บทบาทของพระวิปัสสนาจารย์ในฐานะผู้ให้การปรึกษาตามหลักกัลยาณมิตร นั้น จึงหมายถึง บุคคลที่มีความพร้อมแห่งคุณธรรม ความดีงาม เป็นผู้ห่างไกลจากสิ่งอันเป็นข้าศึกในการพัฒนาศักยภาพชีวิต และตั้งตนอยู่อย่างเหมาะสมแห่งการเคารพรวมทั้ง

ยังเป็นผู้สร้างสรรค์ประโยชน์สุข และคุณธรรมความดีงามต่างๆ ให้แก่บุคคลรอบข้างด้วยความเข้าใจ จนเป็นแรงเหนี่ยวนำไปเกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาไปสู่ประโยชน์และความสุขในระดับต่างๆ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน (ประทีป พืชทองกลาง, 2561)

2. บทบาทพระวิปัสณาจารย์ในฐานะเป็นผู้พัฒนาตนเอง

พระวิปัสณาจารย์ที่ดีต้องมีการพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านอยู่เสมอ เพื่อให้รู้จักความรับผิดชอบต่อตนเองเสียก่อนแล้วค่อยนำไปพัฒนาคนอื่นภายหลัง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า"บัณฑิตตั้งตนไว้ในคุณอันสมควร (คืออันเหมาะสม) ก่อนแล้วสอนคนอื่นภายหลัง จะไม่เศร้าหมอง"เมื่อบัณฑิตประสงค์จะสอนผู้อื่นด้วยคุณธรรมมีความมักน้อยเป็นต้น หรือด้วยปฏิบัติทาของอริยวงศ์ตนเองจะต้องดำรงอยู่ในคุณธรรมนั้นก่อน"

2.1 ในด้านความรู้ ต้องทบทวนความรู้โดยการศึกษาเล่าเรียนให้มาก คือ สุตตะ ได้แก่ พระสุตตรต่าง ๆ และวินัย เคยยะ ได้แก่ พระสุตตรที่มีคาถาผสม เวยยาकरणะ ได้แก่ ข้อความร้อยแก้วล้วน เช่นอภิธรรมปิฎก คาถา ได้แก่ ข้อความร้อยกรองที่เป็นคาถาล้วน ๆ เช่น ธรรมบท เถรคาถา อุทาน ได้แก่ ข้อความที่เป็นพุทธอุทาน อิติวุตตะกะ ได้แก่ ข้อความที่ตรัสอุเทศแล้วแสดงนิเทศจบลงด้วย บทสรุป (นิคม) ชาตกะ ได้แก่ ชาตกทั้งหมด อัပ္ภุติธรรม ได้แก่ พระสุตตรว่าด้วยเรื่องอัศจรรย์ต่าง ๆ เวทลละ ได้แก่ ข้อความที่ถามตอบกันไปมา ทรงจำไว้ให้คล่องปาก ขึ้นใจ ทางตลอดชัดเจนตามทฤษฎีในด้านทักษะ เมื่อได้เล่าเรียนพุทธพจน์ ความรู้ของบุคคลนั้นย่อมแจ่มแจ้ง เพราะอาศัยการเล่าเรียน ย่อมฝึกฝนให้เกิดทักษะโดยเป็นผู้มีส่วนในเรื่องความหมายในเรื่องที่ควรรู้ ในลักษณะในเหตุ ในความเป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ในการปฏิบัติวิปัสณากรรมฐาน ความรู้ย่อมแจ่มแจ้งเพราะอาศัยการไต่สวน รู้เหตุ รู้ผล รู้นิรุติ (ภาษา) เมื่อรู้เหตุ เหตุย่อมแจ่มแจ้ง เมื่อรู้ผล ผลย่อมแจ่มแจ้ง เมื่อรู้นิรุติ รุติย่อมแจ่มแจ้ง ความรู้ในเหตุ ผล และนิรุติทั้ง 3 เหล่านี้ จนกลายเป็นทักษะ

2.2 ในด้านบุคลิกภาพ ให้มีความสุภาพทั้งกาย วาจา เรียบร้อยทั้งกิริยามารยาท โดยการฝึกปฏิบัติพัฒนาตนตามหลักเสขียวัตตรในด้านแรงจูงใจ ต้องพัฒนาตนด้วยการเห็นประโยชน์ ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ในภพปัจจุบัน ประโยชน์ในภพหน้า ประโยชน์อย่างยิ่ง และพยายามรักษาศีลของตนให้บริสุทธิ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการสอน

สรุปความว่า การพัฒนาตนมีจุดมุ่งหมายที่จะเตรียมพร้อมในกระบวนการสอนวิปัสณากรรมฐานอย่างเป็นระบบ พระวิปัสณาจารย์จึงควรพัฒนาตนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ แรงจูงใจและบุคลิกภาพเสมอ การพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา หมายถึง หมั่นเพิ่มพูนความรู้ทั้งด้านปริยัติ และปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานให้เจริญขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมในการทำหน้าที่การสอนที่ดีต่อไป (ช.ธ.อ.(ไทย) 6/8)

บทบาทผู้นำของพระวิปัสสนาจารย์

ภาวะผู้นำเป็นเสน่ห์ของคนมาตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ในวรรณคดีต่าง ๆ ได้บันทึกเกี่ยวกับผู้นำที่ดีและผู้นำที่เลว แต่ทุกยุคทุกสมัยก็มีข้อพิสูจน์ได้ว่าผู้นำที่ดีจะอยู่คู่กับความเจริญของมนุษยชาติ มีหลักฐานปรากฏอยู่มากมายว่าผู้นำที่ดีสร้างสรรค์ผลงานและคุณธรรมต่อส่วนรวมและโลกก็ยังคงต้องการผู้นำที่มีอยู่ตลอดไปเพราะความเป็นผู้นำมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นในหลาย ๆ ทาง (สุรพล สุยะพรหม และคณะ, 2555)

ภาวะผู้นำ ว่าเป็นความสามารถที่มีอิทธิพลต่อคนอื่นซึ่งจะทำให้งานบรรลุเป้าหมายหรือเป็นกระบวนการในการกระตุ้นบุคคลอื่นให้ทำงานหนักจนประสบความสำเร็จในแง่ของสังคมภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่มีอิทธิพลในทางสังคมที่ทำให้ผู้นำแสวงหาความร่วมมือจากบุคคลอื่นให้มีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจในการใช้ความพยายามเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย (เสนาะ ตีเยวาร์, 2546)

ผู้นำเป็น 3 แบบ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้น ได้ถูกเสนอ โดยนักวิจัยหลายท่านเพื่ออธิบายว่า ผู้นำประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในองค์กรได้อย่างไร แนวความคิดนี้ถูกพัฒนาครั้งแรกโดย Burns ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีแนวคิดที่ว่าผู้นำจะใช้พฤติกรรมที่ซับซ้อนมากกว่าโครงสร้างที่มีมาแต่แรกเริ่ม

2. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ซึ่งกระตุ้นพนักงานให้ทำงาน และจัดหารางวัลเป็นผลตอบแทนการ ใช้ความพยายามพนักงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำประเภทนี้จะ ใช้วิธีแนะนำ และกระตุ้นผู้ใต้บังคับบัญชาให้ไปในทิศทางที่เป้าหมายถูกสร้างไว้ด้วยการอธิบายกฎเกณฑ์ และความต้องการงานอย่างชัดเจน นอกจากนี้ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนยังให้แนวความคิด ที่ว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำที่สำคัญ นั้น มุ่งไปที่การแลกเปลี่ยน และการติดต่อกันระหว่างผู้นำ และผู้ตาม

3. ภาวะผู้นำ จริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำที่ยกระดับความประพฤติของมนุษย์และความปรารถนาเชิงจริยธรรมของทั้งสองฝ่ายให้สูงขึ้น และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย โดยที่ผู้นำตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ตาม อำนาจของผู้นำ จะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำทำให้ผู้ตามเกิดความไม่พึงพอใจต่อสภาพเดิม ทำให้ผู้ตามเกิดความขัดแย้งระหว่างค่านิยมกับวิธีการปฏิบัติ สร้างจิตสำนึกให้ผู้ตามเกิดความต้องการอย่างแรงกล้า และเป็นความต้องการที่สูงกว่าเดิมตามระดับความต้องการของมาสโลว์ แล้วจึงดำเนินการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะทำให้ผู้ตามร่วมมือกันเคลื่อนไหวไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูง และยังเป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้นำ และผู้ตาม (Burns, J. M.,1978)

สรุปว่า ภาวะผู้นำจริยธรรม หมายถึง พระวิปัสสนาจารย์ เป็นผู้นำที่ประกอบด้วย จริยธรรมเน้นในการปรับเปลี่ยนหรือยกระดับพฤติกรรมของมนุษย์ สร้างความสุข สันติสุข ให้แก่ชุมชนและสังคมสร้างจิตสำนึกภายในเป็นการส่งเสริมในด้านของศีลธรรมและ จิตสำนึกที่จะพึงมีให้ไปในทิศทางที่ดีมีประโยชน์ ฉะนั้นภาวะผู้นำในด้านคุณธรรม จริยธรรมจึงเป็นประโยชน์แก่ผู้นำและผู้ตาม พระวิปัสสนาจารย์สามารถสร้างแรงบันดาลใจหรือแรงเร้าในการปฏิบัติธรรมให้แก่ผู้ตามหรือผู้ปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยในฝ่ายเถรวาทจะมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระสงฆ์เป็นส่วนใหญ่เพราะถือว่าเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยและเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ความ เจริญทางด้านร่างกายและจิตใจ มีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับสังคม เศรษฐกิจ ที่มีอยู่ในยุค ปัจจุบันได้ เพราะหน้าที่และบทบาทของพระภิกษุในฐานะเป็นพระนักเทศน์ พระธรรมทูต พระธรรมจาริก พระวิทยากร พระวิปัสสนาจารย์ และพระนักพัฒนา ทั้งพระภิกษุและ สามเณร มีบทบาทและหน้าที่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือ การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา คือ จะต้องศึกษาทั้ง 3 ด้าน (1) ศีล เป็นการศึกษาด้านพระวินัย (ศีล 227 ข้อ) ธรรมเนียม วัตรปฏิบัติ และมารยาทต่าง ๆ ของพระสงฆ์ เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและ ด้วยอาการสำรวมระวัง (2) สมาธิ เป็นการศึกษาด้านสมาธิ ฝึกเจริญวิปัสสนาเพื่อให้จิตสงบ (3) ปัญญา เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาด้านปัญญา เพราะฉะนั้น การที่จะเป็นพระวิปัสสนาจารย์ได้ต้องประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างเพราะการกระทำสำคัญกว่าการสอนและสามารถ ประพฤติตามหลักศีลสมาธิปัญญาตามที่กล่าวแล้วถึงจะสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีมากกว่า การสอนเพิ่มความเชื่อมั่นในการที่จะสอนผู้คนให้เข้าถึงกรรมฐานในประเทศไทยซึ่งมีหลาย สำนักและหลายสายด้วยกันซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

การพัฒนาศักยภาพของพระวิปัสสนาจารย์ที่พึงประสงค์

ในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรหรือของพระวิปัสสนาจารย์ ในส่วนทฤษฎี ตะวันตกก็มีเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพตามหลักปาปนิกรรม 3 หลักของพ่อค้า,ผู้นำ หรือ หลักการทำงานร่วมกับคน (อง.ต.ก. 20/459/146)

1. จักขุมา มีตาดี หรือ วิสัยทัศน์ดี พระวิปัสสนาจารย์ จำเป็นต้องประกอบด้วย คุณลักษณะที่พึงประสงค์กล่าวคือมีตาดี คือ มีความรู้ที่ดี มีคุณธรรมที่พึงประสงค์และ ประกอบด้วยความเป็นผู้นำในเรื่องของการนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาอธิบายและ สามารถนำพาผู้ปฏิบัติให้เข้าถึงสภาวะธรรมที่แท้จริงได้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมทำให้ ตนเองมีความน่าเชื่อถือเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งพระวิปัสสนาจารย์จำเป็นอย่างยิ่ง จะต้องมีความน่าเชื่อถือ น่าเคารพ เป็นที่รักยิ่งของลูกศิษย์ แต่ไม่ใช่พึ่งแล้วเชื่ออย่างเดียวแต่ เป็นการชี้ให้เห็นเหตุและผลนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดของการปฏิบัติได้จึงถือได้ว่ามีมีตาดีตาดี

นั่นกล่าวคือมีตาสองด้าน คือ ด้านหนึ่งสามารถมองเห็นได้ด้วยตนเองกล่าวคือ (1) มีความรู้ด้วยการฝึกฝนตน (2) มีทักษะอบรมศีลธรรม (3) มีทัศนคติความสามารถในเรื่องของการฝึกปฏิบัติ นั้นเป็นเรื่องที่ ตาที่ 2 คือสามารถชี้ให้เห็นอารมณ์ของผู้ปฏิบัติตามว่าผู้นี้ปฏิบัติถึงขั้นไหนแล้วเราก็สามารถแนะนำและสามารถชี้แจงอธิบายในเรื่องของการปฏิบัติ นั้น ๆ

2. วิสุทธิโร เข้าใจผู้คน เชี่ยวชาญด้านการสอนก็มีมาตรฐาน พระวิปัสสนาจารย์จำเป็นต้องมองการณ์ไกลถึงอุดมการณ์ของการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าได้วางนโยบายไว้ “จรธ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ”(ที.ม. (ไทย) 10/38/52) เมื่อเข้าใจการในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยึดมั่นในหลักของหลักการนั้นแล้วต้องเข้าใจถึงการเผยแผ่คำสอนแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือในเรื่องของการศึกษาพระไตรปิฎกเรียกว่าปริยัติธรรมและการปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงรู้เห็นธรรมที่สมควรแก่ธรรม

3. นิสสัยสัมปโน มีอธยาศัยที่ดี รู้เขารู้เรา พระวิปัสสนาจารย์วิเคราะห้อธยาศัยของผู้ฟังหรือลูกศิษย์ให้ออกและสอดแทรกธรรมะไปตามหลักของการปฏิบัติ เพราะแต่ละบุคคลมีอุปนิสัยที่แตกต่างกันออกไป และอาจจะมีการอบรมในเรื่องของการสื่อสารในการนำหลักธรรมมาเผยแผ่ให้ประชาชนให้เข้าใจง่าย นำปฏิบัติตามสร้างเครือข่ายและพัฒนาเครือข่ายให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และมีพระวิปัสสนาจารย์ประจำอำเภอ และมีกฎหมายรองรับเพื่อสนับสนุนงบประมาณ หรือ ตั้งนิตยภัต(เงินเดือน)ให้พระวิปัสสนาจารย์ก็จะเพิ่มการพัฒนาศักยภาพในส่วนของคุณลักษณะของพระวิปัสสนาจารย์ได้ ถ้าเก่งแต่ไม่ได้นำมาใช้ก็ไม่ต่างอะไรจากสิ่งที่ไม่ได้พัฒนาเลยเพราะฉะนั้นแนวทางในการที่จะพัฒนาเหล่านี้ต้องเกิดจากแนวคิดของการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมไปด้วยเพราะถ้ามีคนแต่ไม่มีสถานที่ในการปฏิบัติหรือฝึกอบรมเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพก็จะเจียบหายหรือหายไปจากประเทศไทยเลย

สรุปในส่วนนี้คือ การจะพัฒนาศักยภาพของพระวิปัสสนาจารย์อาจจะเริ่มต้นจากการพัฒนาระบบของการบริหารจัดการในส่วนของการเผยแผ่ควรมีการสนับสนุนงบประมาณและจัดตั้งศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมหรือประสานงานพระวิปัสสนาจารย์ประจำอำเภอหรือประจำจังหวัดและมีการจัดตั้งบรรจุเข้าสู่กฎหมายเพื่อให้ท่านเหล่านั้นผ่านการอบรมของสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติหรือวัดที่มีความเกี่ยวข้องเป็นศูนย์หลักและให้ค่าตอบแทนเป็นนิตยภัตหรือเงินเดือนประจำ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพเบื้องต้นในส่วนของการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลเริ่มที่การฝึกอบรม ให้ความรู้พัฒนาตนเอง มีทัศนคติเชิงบวก มีทักษะในการ

ทำงาน จะสามารถสอนวิปัสสนาได้อย่างมีความสุขเกิดประสิทธิภาพให้แก่องค์กร เพราะฉะนั้นแล้วพระวิปัสสนาจารย์ควรมีความรู้รอบด้าน มีตานอก มีตาใน คือมีทั้งความรู้ เฉพาะตนและสามารถสอนผู้อื่นให้รู้ตามด้วยมีความเชี่ยวชาญในการสอนวิปัสสนาจารย์โดย ผ่านการอบรมผ่านกระบวนการฝึกฝนทำให้เกิดความเชี่ยวชาญและมีความสามารถในการ สอนกรรมฐานได้ตามแนวสติปัฏฐาน 4 และมีอุปนิสัยใจคอเรียกว่า สัจจะตณฺหาในการ สอนกรรมฐานเพื่ออุทิศการณั้รักษาพระพุทธศาสนาทำให้เกิดประโยชน์ให้แก่ พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมและทำให้พุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธา เป็นการสร้างคน เป็นการสร้างจิตสำนึกภายใน

ตารางที่ 1 สรุป พระวิปัสสนาจารย์กับบทบาทผู้นำในการสอนพระกัมมัฏฐานในไทย จาก ผู้เขียน(2565)

หัวข้อเกี่ยวกับพระวิปัสสนาจารย์	แนวคิดหลัก
ความหมายและประเภท	พระวิปัสสนาจารย์ คือ พระภิกษุผู้สอนการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักคำสอน ของพระพุทธศาสนา โดยที่พระวิปัสสนาจารย์ต้องมีคุณสมบัติ 1.ได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับการอบรมโดยผู้บังคับบัญชาระดับจังหวัด 2.ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ จากกรมการศาสนา 3.ผู้เป็นวิปัสสนาจารย์โดยไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมตามระบบ แต่มีการศึกษา ปฏิบัติกับครูบาอาจารย์สายกัมมัฏฐานต่าง ๆ
หลักการ	“จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย อดฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อ ประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทพดาและมนุษย์ ทั้งหลาย ”
รูปแบบการสอน	สติปัฏฐาน 4 แต่แตกต่างกันออกไปตามการปฏิบัติธรรม 5 สายใหญ่ไทย ประเทศไทย ประกอบด้วย 1.สายพุทโธ มีรูปแบบการสอนตามแนวทางคำสอนของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต 2.สายอานาปานสติ มีรูปแบบการสอนตามแนวทางคำสอนของพระธรรม โสคณาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) 3.สายอิริยาปถปพะ หรือ ยุบหนอพองหนอ มีรูปแบบการสอนตาม แนวทางคำสอนของมีพระโสภณมหาเถระ(มหาสีสยาตอ) 4.สายแนวปฏิบัติ มี รูป-นาม เปนอารมณ์ มีรูปแบบการสอนตามแนวทางคำ สอนอาจารย์แนบ มหานิรานนท์ 5.สายสัมมาอะระหัง มีรูปแบบการสอนตามแนวทางคำสอนของพระมงคล เทพมุนี (สด จนฺทสโร)
บทบาท	1.บทบาทพระวิปัสสนาจารย์ในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษา 2. บทบาทพระวิปัสสนาจารย์ในฐานะเป็นผู้พัฒนาตนเอง
การพัฒนา	หลักธรรม 3 ได้แก่ 1)จักขุมา มีตาดี หรือ วิสัยทัศน์ดี 2) วิจิโร เข้าใจผู้คนที่ เข้ามาศึกษาและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนกัมมัฏฐาน 3) นิสสยสัมปັນโน มีอธยายที่ดี รู้เขารู้เรา

สรุป

วิปัสสนาจารย์ หมายถึง พระผู้สอนกรรมฐานให้แก่พระภิกษุสามเณรหรือประชาชนทั่วไปเป็นผู้ที่ทำตามอุดมการณ์ที่พระพุทธเจ้าได้ให้ไว้คือเป็นการเกี่ยวข้องไปเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหมู่ใหญ่สามารถ สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ 1 ผู้ที่ได้รับการอบรมจากองค์กรที่ได้รับการยอมรับไม่ว่าจะเป็นสถาบันวิปัสสนาธุระ มจร หรือกรมการศาสนาหรือศูนย์สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทยและผู้ที่ไม่ได้รับการอบรมแต่เป็นผู้สอนวิปัสสนาอยู่อย่างสม่ำเสมอเช่น พระกัมมัญฐานสายพระป่า เป็นต้นท่านเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้ซึ่งถือว่าทำตามอุดมการณ์ที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้ เป็นผู้นำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเผยแพรให้เป็นที่เข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ในส่วนของการจะพัฒนาศักยภาพของพระวิปัสสนาจารย์ขึ้นอยู่กับสำนักนั้น ๆ และ อยู่ที่รูปแบบของสำนักปฏิบัติธรรมว่าเป็นในลักษณะไหนอาจจะมีการให้ศึกษาเพิ่มเติมมีการให้อบรมและมีการให้พัฒนาตนเองมีการสอบอารมณ์ต่างๆ เป็นการฝึกและวัดคุณสมบัติของความ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ ในส่วนของการจะพัฒนาภาวะผู้นำต้องเริ่มจากตนเองก่อนคือ พัฒนา ตน พัฒนาคน และพัฒนางาน งานในที่นี้ก็หมายถึงการสอน การพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ ต้องพัฒนาตนให้มีจักรอุปถัมภ์และ รู้อุปนิสัยของประชาชนเป็นพื้นฐานของการที่จะสามารถนำหลักธรรมเข้าไปสู่ประชาชน นำหลักธรรมที่ถูกต้องกับจิตอุปนิสัยเข้าไปสอนประชาชน เพราะฉะนั้นการสร้างภาวะผู้นำก็เป็นส่วนที่สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องสร้างพระวิปัสสนาจารย์ให้เกิดซึ่งในอนาคตต่อไปอาจจะจะมีพระวิปัสสนาจารย์ประจำจังหวัดและมีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐไม่มากนักน้อยก็เกิดประโยชน์ให้องค์กรยุทธศาสตร์ เพราะถ้าศึกษาเล่าเรียนอย่างเดียวไม่นำไปสู่การปฏิบัติความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอาจน้อยลงไปทุกที

เอกสารอ้างอิง

- ประทีป พิฆททองหลาง. (2556). *รูปแบบการปรึกษาตามกัลยาณมิตร*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลังจิต. (2565). *พระวิปัสสนาจารย์*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2565, จาก <https://shorturl.asia/GxbN9>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (บาลี)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ไทย)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สถาบันวิปัสสนาธุระ มจร. (2565) .ประวัติความเป็นมาสถาบันวิปัสสนาธุระ. สืบค้น 20 ธันวาคม 2565, จาก https://vipassana.mcu.ac.th/?page_id=120.
- สุรพล สุยะพรหม และคณะ. (2555). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2546). *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper and Row.